

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TIKLANISH VA TARAQQIYOT JAMG'ARMASI FAOLIYATINI TASHKIL ETILISHINING ZARURLIGI, MAQSADI VA VAZIFALARI

Ishmuratov Sherzod

Bank-moliya akademiyasi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13996691>

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasi faoliyatining tashkil etilish zarurligi tahlil qilinadi. Jamg'armaning iqtisodiy rivojlanish jarayonida tutgan o'rni, uning mamlakatning ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyotiga qo'shgan hissasi, shuningdek, innovatsiyalarni joriy etish va yangi investitsiyalarni jalb qilishdagi roli haqida fikrlar bildiriladi. Maqola O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta'minlash va raqobatbardoshligini oshirish maqsadida jamg'armaning asosiy vazifalarini ochib beradi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston Respublikasi, Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasi, iqtisodiy rivojlanish, investitsiyalar, innovatsiyalar, raqobatbardoshlik, ijtimoiy taraqqiyot.

THE NECESSITY, PURPOSE AND TASKS OF THE ORGANIZATION OF THE ACTIVITIES OF THE RECOVERY AND DEVELOPMENT FUND OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Abstract. This article analyzes the need for the establishment of the Reconstruction and Development Fund of the Republic of Uzbekistan. Opinions are expressed about the role of the fund in the process of economic development, its contribution to the social and economic development of the country, as well as its role in introducing innovations and attracting new investments. The article reveals the main tasks of the fund in order to ensure the stable development of the economy of Uzbekistan and increase its competitiveness.

Keywords: Republic of Uzbekistan, Reconstruction and Development Fund, economic development, investments, innovations, competitiveness, social development.

НЕОБХОДИМОСТЬ, ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ОРГАНИЗАЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ФОНДА ВОССТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Аннотация. В данной статье анализируется необходимость создания Фонда восстановления и развития Республики Узбекистан. Высказаны мнения о роли фонда в процессе экономического развития, его вкладе в социально-экономическое развитие страны, а также его роли во внедрении инноваций и привлечении новых инвестиций. В статье раскрыты основные задачи фонда по обеспечению стабильного развития экономики Узбекистана и повышению ее конкурентоспособности.

Ключевые слова: Республика Узбекистан, Фонд реконструкции и развития, экономическое развитие, инвестиции, инновации, конкурентоспособность, социальное развитие.

Iqtisodiyotni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, iqtisodiyotga davlat kapital qo'yilmalarini safarbar etishda davlatning aniq maqsadlarga mo'ljallangan fondlari muhim ahamiyatga ega. Shunday fondlardan biri O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006 yil 11 may Farmoni bilan tashkil qilingan Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasidir.

Mazkur jamg'arma iqtisodiyotning yetakchi, eng avvalo bazaviy tarmoqlarini modernizatsiyalash va texnikaviy qayta qurollantirish loyihalari amalga oshirilishini ta'minlash, mamlakatni muttasil, barqaror va mutanosib ravishda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishga erishish, shuningdek samarali tarkibiy va investitsiyaviy siyosatni amalga oshirish maqsadida tuzilgan.

Jamg'arma o'z faoliyatini O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, O'zbekiston Respublikasi Qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalari Karorlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmonlari, Qarorlari va farmoyishlari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qaror va farmoyishlari, O'zbekiston Respublikasining boshqa qonun hujjatlariga muvofiq amalga oshiradi.

Jamg'arma O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzurida tashkil etilib, yuridik shaxs huquqlariga, o'zining mustaqil balansiga, O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankida hisobvaraqlar, shu jumladan xorijiy valyutadagi hisobvaraqlariga, O'zbekiston Respublikasi Davlat gerbi tushirilgan muhriga ega bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasi Hukumati O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi timsolida Jamg'arma muassisi hisoblanadi. Tijorat banklari, xorijiy jamg'armalar, investorlar va boshqa manfaatdor tuzilmalar ham Jamg'arma muassislari bo'lishlari mumkin.

Jamg'arma mablag'lari O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining Toshkent shahar Bosh boshkarmasi HKKMda Jamg'armaning maxsus hisobvaraqlarida jamlanadi.

Jamg'arma loyihalarni moliyalashtirish (ko'shma moliyalashtirish) ni:

- Jamg'armani boshqarish bo'yicha Kengash qarori bilan ro'yxati tasdiqlanadigan vakolatli banklarning buyurtmanomalariga binoan muddatli, to'lovli va qaytarish asosida;
- O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining Iqtisodiyot vazirligi bilan kelishilgan buyurtmanomalariga binoan - grant asosida amalga oshiradi.

Jamg'armaning ijro etuvchi direksiyasi Jamg'arma mablag'larini tasarruf etuvchi hisoblanadi.

Jamg'armaning yuqori boshqaruv organi Jamg'armani boshqarish bo'yicha Kengash hisoblanadi, uning tarkibi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan tasdiqlanadi.

Jamg'armani boshqarish bo'yicha Kengash:

- Jamg'arma faoliyatining asosiy yo'nalishlarini ishlab chiqadi;
- Jamg'armaning e'lon qilingan ustav kapitalini qayta ko'rib chiqish to'g'risida qaror qabul qiladi, biroq u O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasining Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasini tashkil etish to'g'risida" 2006 yil 11 maydagi PF-3751-son Farmonida belgilangan darajadan past bo'lmashligi kerak;

Jamg'armaga mablag'lar kelib tushishi va ulardan foydalanish prognozlarini ko'rib chiqadi hamda ularni navbatdagi yilga mo'ljallangan makroiqtisodiy va pul-kredit ko'rsatkichlarining asosiy parametrlari, Davlat budjeti hamda Davlat investitsiya dasturi bilan bog'liq holda belgilangan tartibda tasdiqlash uchun kiritadi;

- qarz olgan korxonalarni qayta moliyalashtirish (ko'shma moliyalashtirish) uchun tijorat banklariga Jamg'arma mablag'larini berish muddatlari va shartlari bo'yicha qarorlar qabul qiladi, xalqaro sarmoya bozorlarida amal qilayotgan foiz stavkalaridan kelib chiqib Jamg'arma tomonidan berilayotgan mablag'lar bo'yicha foiz stavkalarining aniq miqdorlarini tasdiqlaydi;
- Jamg'armaning ijro etuvchi direksiyasi faoliyati, ayniqsa Jamg'arma mablag'larining

maqsadli yo'naltirilganligi, tijorat banklariga moliyalashtirishni o'z vaqtida ochish hamda ularga berilgan mablag'larning qaytarilishini ta'minlash ustidan nazoratni amalga oshiradi;

– Jamg'arma mablag'larining ishlatilishi to'g'risida Jamg'arma ijro etuvchi direktorining hamda qarz olgan korxonalar tomonidan Jamg'arma mablag'laridan samarali foydalanilishini ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlar to'g'risida manfaatdor vazirliklar, idoralar va tashkilotlar rahbarlarining xisobotlarini muntazam ravishda eshitib boradi;

– Jamg'armaga aktivlarni boshqarish, ekspertiza kilish va investitsiya loyixalarini moliyalashtirish sohasidagi yuqori malakali mutaxassislarni jalb qiladi.

Jamg'armaning ijroiya organi bo'lib Ijro etuvchi direksiya hisoblanadi, uning tarkibi va soni o'rnatilgan tartibda belgilanadi.

Jamg'armaning ijro etuvchi direksiyasi faoliyati bilan bog'liq xarajatlar Jamg'armani boshqarish bo'yicha Kengash tomonidan tasdiklangan xarajatlar smetasi asosida Jamg'arma mablag'lari hisobidan koplanadi.

Ijro etuvchi direksiya:

– Jamg'armaga mablag'larning kelib tushish va ulardan qarz oluvchi korxonalarni kayta moliyalashtirish uchun muddatli, to'lovli va qaytarish shartlari asosida tijorat banklariga moliyaviy mablag'larni taqdim etadi;

– Jamg'arma mablag'laridan maqsadli va samarali foydalanilishi, tijorat banklariga berilgan mablag'larning o'z vaqtida qaytarilishi ustidan tizimli ravishda monitoring olib boradi;

– tijorat banklarida ochilgan hisobvaraqlar xolati va ular bo'yicha amalga oshirilayotgan operatsiyalar to'g'risidagi har qanday ma'lumotni olish huqukiga ega bo'lgan holda, qarz oluvchi korxonalar tomonidan Jamg'arma kreditlari bo'yicha majburiyatlarining bajarilishi masalalari yuzasidan ular faoliyatining monitoringini olib boradi;

– Jamg'arma daromadlari va xarajatlarning ijrosi to'g'risidagi hisobotni ishlab chiqadi va Jamg'armani boshqarish bo'yicha Kengash tomonidan ma'kullangandan so'ng uni belgilangan muddatlarda O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi, Iqtisodiyot vazirligi va Hisob palatasiga taqdim etadi.

Jamg'armaning ijro etuvchi direktori O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan lavozimga tayinlanadi va lavozimidan ozod etiladi, makomi bo'yicha vazir o'rinbosariga tenglashtiriladi.

Jamg'armaning ijro etuvchi direktori:

– ijro etuvchi direksiya faoliyatini Jamg'arma zimmasiga yuklatilgan vazifa va funksiyalarga muvofiq holda tashkil etishga shaxsan mas'uldir;

Jamg'armani boshqarish bo'yicha Kengash bilan kelishgan xolda Jamg'arma mablag'laridan maqsadli va samarali foydalanilishi ustidan belgilangan tartibda tekshiruvlar tashkil qiladi, ularning natijalarini ko'rib chikadi va ular bo'yicha qarorlar kabul qiladi hamda aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish yuzasidan zarur choralarni ko'radi;

– qonun hujjatlarida ko'zda tutilgan boshqa vakolatlarni amalga oshiradi.

Dastlab Jamg'arma O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi, Iqtisodiyot vazirligi hamda Markaziy bankining taklifiga binoan Ustav kapitali 1,0 mlrd. AQSh dollari miqdorida bo'lgan

davlat maqsadli fondi sifatida tashkil etildi. Jamg'arma O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzurida tashkil etildi va yuridik shaxs huquqlariga egadir.

Jamg'armaning asosiy vazifalari sifatida quyidagilar belgilandi⁷:

- davlat va xo'jalik yurituvchi sub'ektlar, shu jumladan tijorat banklari, xorijiy jamg'arma va investorlar hamda boshqa manfaatdor tuzilmalarning moliyaviy mablag'larini jamlash;

- iqtisodiyotni rivojlantirish, ishlab chiqarishni tarkibiy jihatdan o'zgartirish va modernizatsiya qilish borasida ustuvor vazifalarni amalga oshirish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan g'oyat muhim loyihalarni moliyalashtirish;

- strategik muhim ahamiyatga ega bo'lgan korxonalar, avvalo iqtisodiyotning bazaviy tarmoqlari korxonalarini yangilash va texnik jihatdan qayta qurollantirish dasturlarini kreditlash;

- yoqilg'i-energetika kompleksi, kimyo sanoati, mashinasozlik va rangli metallurgiya tarmoqlarini texnikaviy qayta qurollantirishga hamda ishlab chiqarish sur'atlari va hajmlarini oshirishga yo'naltirilgan loyihalar moliyalashtirilishini ta'minlash;

birinchi navbatda istiqbolli, ammo yetarlicha rivojlanmagan mintaqalarda ishlab chiqarish va noishlab chiqarish infratuzilmasini shakllantirish bo'yicha ijtimoiy jihatdan ahamiyatli milliy davlat dasturlari va loyihalari amalga oshirilishini moliyalashtirish;

- respublikaning xalqaro kommunikatsiyalar tarmog'iga integratsiyalashuvi uchun shart-sharoitlar yaratadigan, xalqaro transport yo'laklari va jahon bozorlariga eng qisqa yo'l bilan chiqishini ta'minlaydigan transport hamda telekommunikatsiyalar infratuzilmasini modernizatsiyalash va rivojlantirishni moliyalashtirish;

- xalqaro moliya institutlari, respublika va xorijiy mamlakatlarning kredit muassasalari bilan loyihalarning qo'shma moliyalashtirilishini tashkil etishni ta'minlash.

Shuningdek, O'zbekiston hududida o'zlari uchun g'oyat muhim investitsiya loyihalarini amalga oshirish (qo'shma moliyalashtirish)dan manfaatdor bo'lgan xalqaro va xorijiy jamg'armalar hamda investorlar hukumat qarorlariga binoan Jamg'arma hammuassislari sifatida qo'shilishi, mazkur moliya institutlarining vakillari Jamg'armani boshqarish bo'yicha Kengash tarkibiga kiritilishi mumkin.

Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasini shakllantirishning asosiy manbalari quyidagilardan iborat:

- strategik resurslarga jahon narxlarining qulay kon'yunkturasi natijasida, shuningdek xo'jalik yurituvchi sub'ektlardan olinadigan, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan navbatdagi yilga Davlat budjetini tasdiqlash chog'ida belgilanadigan ayrim soliq va to'lov turlari bo'yicha hosil bo'ladigan qo'shimcha tushumlar;

- Hukumatning xorijiy valyutadagi aktivlarining bir qismi;

O'zbekiston Respublikasining xorijiy sheriklar bilan mahsulotni taqsimlash to'g'risidagi bitimlari doirasida mahsulotni sotishdan oladigan daromadlari;

- davlat mulkini xorijiy investorlarga chet el valyutasiga sotishda Davlat budjeti daromadlari rejasidan ortiqcha tushadigan mablag'lar;

- Jamg'arma aktivlarini boshqarishdan olinadigan investitsiya daromadlari;

- O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlarida taqiqlanmagan boshqa tushum va daromadlar.

Prezident Farmoni bilan O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi 2006-2009 yillar mobaynida Jamg‘armaning O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankidagi hisobvarag‘ida Jamg‘arma aktivlarini 1,0 mlrd. AQSh dollari miqdorida shakllantirishni ta‘minlashi belgilab qo‘yildi.

Jamg‘arma soliqlar, yig‘imlar, bojlarning barcha turlaridan hamda davlatning maqsadli jamg‘armalariga majburiy ajratmalaridan ozod qilinadi (yagona ijtimoiy to‘lov bundan mustasno).

Iqtisodiyotning yetakchi, avvalambor bazaviy tarmoqlarini modernizatsiya qilish va texnik qayta jihozlash bo‘yicha loyihalarni va shuningdek, samarali tarkibiy o‘zgarishlar va investitsiya siyosatini amalga oshirishda nizom fondi bugungi kunda qariyb 7 milliard dollardan iborat bo‘lgan O‘zbekiston Respublikasi Tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasining roli tobora ortib bormoqda, ushbu jamg‘arma mablag‘lari hisobidan 2012 yilda 1 432 400 so‘m sarflangan.

2012 yilga kelib jamg‘armaning investitsiya portfelida umumiy qiymati 18,5 milliard dollardan ortiq 55 investitsiya loyihasi mavjud bo‘lgan. Shuning 4,3 milliard dollari jamg‘arma mablag‘lari hisobidan birgalikda moliyalashtiriladi.

Jamg‘arma faoliyat yuritayotgan davr mobaynida umumiy qiymati 1,7 milliard dollarni tashkil etadigan 16 ta investitsiya loyihasi amalga oshirildi. Tiklanish va taraqqiyot jamg‘armasi hal etadigan yana bir muhim vazifa xorijiy investorlar, moliya institutlari va sheriklarni investitsiya loyihalarini birgalikda moliyalashtirish va amalga oshirish maqsadida mamlakatimizga keng jalb etish hisoblanadi. Jamg‘armaning qo‘shma loyihalarda ishtirok etishi Osiy taraqqiyot banki, Yaponiya xalqaro hamkorlik agentligi, Islom taraqqiyot banki, Xitoy eksport- import banki, Xitoy davlat taraqqiyot banki, Koreya taraqqiyot banki va boshqa xorijiy moliya institutlari, bank va kompaniyalarning mablag‘lari hisobidan 3,2 milliard dollardan ziyod chet el investitsiyasi va kreditlarini jalb etish imkonini berdi.

REFERENCES

1. Malikov T., Xaydarov N. Budjet (tizimi, tuzilmasi, jarayoni). O'quv qo'llanma. T.: Iqtisod-moliya, TMI-2008, 98b.
2. Srojiddinova Z.X. O'zbekiston Respublikasi budjet tizimi. T.: «infoCOM.UZ». 2010. 500 b.
3. Karimova Z.X., Djamalov X.N., Islamqulov A.X. Budjet tizimi. O'quv qo'llanma. “VORIS-NASHRIYOT”. 2012. 208 b.
4. O. G'aybullaev, U. O'roqov. O'zbekiston Respublikasida budjet tizimi va jarayoni: O'quv qo'llanma. Toshkent: Baktria press, 2015, 168 b.
5. Public budgeting systems / Robert Lee, Ronald Johnson, and Philip Joyce. 9th ed. 2013.- 656 pages